

OVERSETTELSE

DET UNIVERSELLE RETTFERDIGHETENS HUS

Bahá'í Verdenssenter

April 2002

TIL VERDENS RELIGIØSE LEDERE

Det tjuende århundres varige arv består i at det tvang verdens folkeslag til å begynne å betrakte seg selv som medlemmer av én menneskerase og jorden som denne rases felles fedreland. Trass i den pågående konflikt og vold som formørker horisonten, så er fordommer på vikende front alle vegne skjønt de en gang syntes å være en vesensbestemt del av menneskeslektens natur. Sammen med dem faller barrierer som lenge splittet menneskefamilien i et babel av usammenhengende identiteter basert på kulturell, etnisk eller nasjonal opprinnelse. At en så fundamental forandring kunne skje i løpet av en så kort periode – faktisk over natten i historisk tidsperspektiv – gir en pekepinn om hvor store muligheter fremtiden rommer.

Tragisk nok opptrer organisert religion, som i selve sin eksistensberettigelse er forbundet med tjeneste for brorskapets og fredens sak, altfor ofte som en av de mest formidable hindringer på veien. Den har, for å nevne et særlig smertelig faktum, lenge forlent fanatisme med sin egen troverdighet. Som det styrende råd for en av verdensreligionene føler vi et ansvar for å fremføre en sterk oppfordring til å ta under alvorlig overveielse den utfordring som dette reiser for religiøst lederskap. Både saken og de omstendigheter den gir opphav til, krever at vi taler åpent og ærlig. Vi regner med at felles tjeneste for Guds vilje vil sikre at det vi sier vil bli mottatt i samme velvillige ånd som det fremlegges i.

Saken kommer i skarpt fokus når man tenker på hva som er oppnådd på andre områder. I tidligere tider ble kvinner, på isolerte unntak nær, betraktet som en underlegen art, deres natur var omgitt av overtro, de ble nektet anledning til å la menneskeåndens muligheter komme til uttrykk, og de ble henvist til rollen med å tjene menns behov. Det er klart at det finnes mange samfunn der slike forhold vedvarer og tilmed blir fanatisk forsvart. Men på nivået for global dialog har begrepet om likestilling mellom kjønnene nå praktisk talt antatt samme gyldighet som et allment anerkjent prinsipp. Det nyter tilsvarende autoritet i størsteparten av det akademiske samfunn og informasjonsmediene. Endringen har vært så grunnleggende at talsmenn for mannens overlegenhet må søke støtte i periferien av ansvarlige meningsytringer.

Nasjonalismens kringsatte bataljoner står overfor en lignende skjebne. For hver krise som utspiller seg i verdens forhold, blir det lettere for innbyggeren å skjelve mellom en fedrelandskjerlighet som beriker ens liv, og det å føye seg etter flammende retorikk som er ment å fremkalle hat og frykt for andre. Selv der det passer å delta i kjente nasjonalistiske seremonier, er allmennhetens respons liksom ofte preget av forlegenhet som av tidligere tiders sterke overbevisninger og beredvillige entusiasme. Virkningen er blitt forsterket av omstruktureringen som stadig skjer i den internasjonale orden. Uansett hvilke mangler De forente nasjoners system i sin

nåværende form måtte ha, og uansett hvor handikappet det er i sin evne til å gå til kollektiv militær aksjon mot angrep, så kan ingen ta feil av det faktum at fetisjen absolutt nasjonal suverenitet går sin undergang i møte.

Rasemessige og etniske fordommer er blitt utsatt for like summarisk behandling av historiske prosesser som har lite tålmodighet til overs for slike hule foregivender. Her er fortiden blitt forkastet på en særlig besluttsom måte. Rasisme er nå belastet ved sin tilknytning til det tjuende århundres grusomheter i den grad at den har antatt preg av en slags åndelig sykdom. Mens rasefordommer lever videre som en sosial holdning i mange deler av verden og som et skjemmende innslag i livet for en betydelig del av menneskeheten, er de nå blitt så allment fordømt i prinsippet at ingen gruppe trygt kan tillate seg å bli forbundet med dem lenger.

Det er ikke slik at en mørk fortid er blitt visket ut og en ny lysets verden plutselig er født. Et stort antall mennesker er fremdeles utsatt for virkningene av inngrodde fordommer knyttet til etnisitet, kjønn, nasjonalitet, kaste og klasse. Alle tegn tyder på at slike fordommer vil holde seg i lang tid siden institusjonene og normene som menneskeheten skaper, bare langsomt gis myndighet til å opprette forbindelser av en ny art og komme de undertrykte til unnsetning. Poenget er snarere at man har krysset en terskel der det ikke gis noen troverdig retrettmulighet. Grunnleggende prinsipper er blitt identifisert, formulert, gitt bred publisitet og i økende grad utkrystallisert i institusjoner som makter å tvinge offentligheten til å følge dem. Hvor lang og smertefull kampen enn måtte bli, så hersker det ingen tvil om at resultatet vil bli en omveltning i forholdene mellom alle folkeslag, på grasrotplanet.

*

Den fordom som ved det tjuende århundres begynnelse mer enn noen annen syntes å skulle gi etter for forvandlingens krefter, gjaldt religion. I Vesten hadde vitenskapelige fremskritt allerede gitt noen av grunnpilarene for sekterisk eksklusivitet hard medfart. Innenfor rammen av den forvandling som fant sted i menneskeslektens oppfatning av seg selv, syntes den mest lovende nye religiøse utvikling å være bevegelsen for kontakt mellom trossamfunn. Verdensutstillingen i 1893 overrasket selv sine mest ambisiøse arrangører ved å gi opphav til det vidgjetne “religionsparlamentet” – en visjon om åndelig og moralsk enighet som slo sterkt an hos folk flest i alle verdensdeler og maktet å overskygge selv de vitenskapelige, teknologiske og kommersielle vidundere som utstillingen feiret.

Det virket kort sagt som gamle murer hadde falt. For innflytelsesrike tenkere innenfor det religiøse felt var sammenkomsten enestående, “uten like i verdenshistorien”. Parlamentet, sa dets fremstående hovedorganisator, hadde “frigjort verden fra religiøst sneversyn”. Man forutsa med overbevisning at et fantasirikt lederskap ville gripe sjansen og hos jordens lenge splittede religionssamfunn vekke en brorskapets ånd som kunne tilveiebringe det nødvendige moralske grunnlag for den nye verden preget av velstand og fremgang. Med dette som oppmuntring slo interreligiøse bevegelser av alle slag rot og blomstret. En omfattende litteratur på mange språk gav et stadig bredere publikum, troende som ikke-troende, en innføring i alle de store tros-

retningers lære, en interesse som med tiden ble tatt opp av radio, fjernsyn, film og til sist også internett. Høyere læreanstalter lanserte program som ledet frem til en grad i sammenlignende religionsstudier. Interreligiøse gudstjenester, som hadde vært utenkelige bare noen få tiår tidligere, var ved århundrets utløp i ferd med å bli en dagligdags foreteelse.

Men akk – det er klart at disse initiativene mangler både intellektuell sammenheng og åndelig engasjement. I motsetning til de foreningsprosesser som er i ferd med å forvandle resten av menneskehetens sosiale relasjoner, blir antydningen om at alle verdens store religioner har lik gyldighet i natur og opprinnelse, møtt med hardnakket motstand fra inngrodde sekteriske tanke-mønstre. Fremgangen i raseintegreringen er en utvikling som ikke bare er et uttrykk for sentimentalitet eller strategi, men skyldes erkjennelsen av at jordens folkeslag utgjør én art der de mange variasjoner ikke i seg selv gir rasens enkeltmedlemmer noe fortrinn eller handikap. Kvinnefrigjøringen har likeledes medført at både samfunnsinstitusjonene og folkemeningen er villige til å innrømme at det ikke finnes noen akseptabel begrunnelse – av biologisk, sosial eller moralsk art – for å rettferdiggjøre at kvinner nektes full likestilling med menn og piker samme utdanningsmuligheter som gutter. At man anerkjenner de bidrag som noen nasjoner gir til utformingen av en fremvoksende global sivilisasjon, støtter heller ikke opp om den nedarvede vrangforestilling at andre nasjoner har lite eller intet å bidra med til formålet.

En så fundamental nyorientering synes det religiøse lederskap stort sett å være ute av stand til å foreta. Andre deler av samfunnet gir sin tilslutning til innebyrden av menneskehetens enhet, ikke bare som det unngåelige neste skritt i sivilisasjonens fremgang, men som oppfyllelsen av mindre identiteter av enhver art som vår rase bringer med seg til denne kritiske stund i vår kollektive historie. Og dog står mesteparten av all organisert religion lamslått på terskelen til fremtiden, holdt i et knugende grep av de selvsamme dogmer og påstander om privilegert tilgang til sannheten som har vært ansvarlige for å skape noen av de bitreste konflikter som splitter jordens innbyggere.

Konsekvensene, med tanke på menneskers velvære, har vært ødeleggende. Det er utvilsomt unødvendig å gjengi i detalj de redsler som hjemsøker ulykkelige befolkninger i dag ved utbrudd av fanatisme som bringer skam over navnet religion. Fenomenet er heller ikke av ny dato. For å ta bare ett av mange eksempler, så kostet det sekstende århundres religionskriger i Europa livet til rundt tretti prosent av hele befolkningen i denne verdensdelen. Man må undres over hva grøden på lengre sikt har vært av de frø som ble plantet i den allmenne bevissthet av den sekteriske dogmatismes blinde krefter som inspirerte til slike konflikter.

Til dette regnskapet må føyes et svik overfor tankens liv som mer enn noen annen faktor har berøvet religionen dens iboende evne til å spille en avgjørende rolle i utformingen av verdens anliggender. Religiøse institusjoner har vært fastlåst i sin opptatthet av dagsordener som sprer og svekker menneskers krefter, og de har dermed altfor ofte vært hovedaktørene i å tilskynde til ikke å utforske virkeligheten og bruke de intellektuelle evner som utmerker menneskeheten. Fordømmelser av materialisme eller terrorisme er ikke til noen virkelig hjelp i å hankses med samtidens moralske krise dersom de ikke oppriktig begynner med å ta opp

ansvarssvikten som har etterlatt de troende masser i en blottet og sårbar tilstand overfor disse påvirkningene.

Slike refleksjoner, de være seg enn så smertefulle, er ikke så mye en anklage rettet mot organisert religion som en påminnelse om hvilken enestående kraft den representerer. Som vi alle vet, når religionen inn til motivasjonens røtter. Når den har vært tro mot ånden og eksemplet hos de transcendent skikkelser som gav verden dens store trossystemer, har den i hele befolkninger vakt evnen til å elske, til å tilgi, til å skape, til stort vågemot, til å overvinne fordommer, til offer for det felles beste og til å tøyse impulsene fra dyriske instinkter. Det lar seg ikke bestride at den befruktende kraft i prosessen med å sivilisere menneskenaturen har vært innflytelsen fra rekken av disse manifestasjoner av det guddommelige som strekker seg bakover til den skrevne histories tidligste morgen.

Denne samme kraft som var aktiv på en så virkningsfull måte i tidligere tider, forblir et uutslokkelig trekk ved menneskets bevissthet. Mot alle odds og med lite i retning av meningsfull oppmuntring fortsetter den å være en støtte i kampen for tilværelsen hos utalte millioner og i alle land å oppreise helter og helgener hvis liv er den mest overbevisende rettferdiggjøring av de prinsipper som er nedfelt i deres respektive trossamfunns skrifter. Som sivilisasjonens kurs viser, er religion også i stand til å øve en dyp innflytelse på strukturen i de sosiale relasjoner. Det ville faktisk være vanskelig å komme på noe grunnleggende sivilisasjonsfremskritt som ikke hentet sin moralske drivkraft fra denne stettevarende kilden. Kan man derfor forestille seg at overgangen til det høyeste og avsluttende stadium i planetens årtusenlange organiseringsprosess lar seg gjennomføre i et åndelig vakuum? Om de perverse ideologier sloppet løs på vår verden i løpet av det nyss forløpne århundre ikke har bidratt med noe annet, så har de på en avgjørende måte vist at behovet ikke kan dekkes av alternativer som det ligger i menneskelig makt å utvikle.

*

Hva dette innebærer for nåtiden, blir oppsummert av Bahá'u'lláh i ord som ble skrevet for over hundre år siden, og som i de mellomliggende tiår er spredt viden om:

Det kan ikke herske noen som helst tvil om at verdens folkeslag, uansett rase eller religion, henter sin inspirasjon fra én himmelsk Kilde og er undersåtter av én Gud. Forskjellen mellom de forordninger som de er underlagt, bør tilskrives de skiftende krav og behov i den tidsalder da de ble åpenbart. De ble alle, med unntak av noen få som er resultatet av menneskers fordervelse, forordnet av Gud og er en gjenspeiling av hans vilje og hensikt. Reis dere, væpnet med troens kraft, og knus deres fåfengte innbilningers guder, de som sår splid blant dere. Hold fast ved det som fører dere sammen og forener dere.

En slik appell krever ikke at man oppgir troen på de grunnleggende sannheter i noen av verdens store trossystemer. Langt derifra. Tro har sitt eget imperativ og er sin egen rettferdiggjøring. Hva andre tror eller ikke tror, kan ikke være autoriteten i en individuell samvittighet

som er navnet verdig. Det de ovenstående ord utvetydig tilskynder til, er å oppgi alle de påstander om å være enegyldig eller endelig som har snodd sine røtter om åndens liv og dermed vært den største enkeltfaktor når det gjaldt å kvele enhetsimpulser og å fremme hat og vold.

Det er denne historiske utfordringen, mener vi, religiøse ledere må reagere på dersom religiøst lederskap skal ha noen mening i det globale samfunn som trer frem fra det tjuende århundres omkalfatrende opplevelser. Det er åpenbart at stadig flere mennesker innser at sannheten som ligger til grunn for alle religioner, i sin essens er én. Denne erkjennelsen fremkommer ikke ved at teologiske stridigheter finner en løsning, men som en intuitiv forståelse født ved den stadig bredere erfaringen med andre og ved en gryende aksept av at menneskefamilien selv er én. Ut fra virvaret av religiøse læresetninger, ritualer og lovverk nedarvet fra forgangne verdener avtegner det seg en følelse av at åndelig liv – likesom enheten som er åpenbar i forskjellige nasjonaliteter, raser og kulturer – utgjør én ubegrenset virkelighet som er like tilgjengelig for alle. For at denne diffuse og ennå forsøksvise oppfatningen skal befeste seg og bidra effektivt til å bygge en fredelig verden, trenger den å bli helhjertet bekreftet av dem som store deler av jordens befolkning, selv i denne sene stund, søker veiledning hos.

Det er ganske visst omfattende forskjeller mellom verdens store religiøse tradisjoner med hensyn til sosiale forordninger og former for gudsyndyrkelse. Med de tusener av år da guddommens suksessive åpenbaringer har varetatt de stadig skiftende behov hos en sivilisasjon i konstant utvikling, kunne det knapt ha vært annerledes. Faktisk kan det se ut til at et iboende trekk ved skriftene i de fleste store religioner er prinsippet, i en eller annen form, om religionens evolusjonære natur. Det som ikke lar seg moralsk forsvare, er at kulturelt arvegods som var ment å berike den åndelige opplevelse, manipuleres som et middel til å vekke fordommer og fremmedgjøring. Sjelens hovedoppgave vil alltid være å undersøke virkeligheten, å leve i samsvar med de sannheter den er blitt overbevist om, og å vise full respekt for andres bestrebelser på å gjøre det samme.

Det kan innvendes at dersom alle de store religioner skulle anerkjennes som like guddommelige i sin opprinnelse, vil virkningen bli å oppmuntre til eller ihvertfall underlette at mange konverterer fra en religion til en annen. Om nå dette er sant eller ei, er det sikkert av perifer betydning i forhold til den anledning som historien til sist har åpnet for dem som er seg bevisst en verden som overskrider denne jordiske verden – og i forhold til det ansvar som denne bevisstheten medfører. Hvert av de store trossamfunn kan fremlegge imponerende og troverdige vitnesbyrd om sin virkningsfulle fostring av moralsk karakter. Likeledes ville ingen kunne fremlegge overbevisende påstander om at læresetninger forbundet med ett bestemt tros-system har vært mer eller mindre fruktbare i å fremelske sneversyn og overtro enn de som er forbundet med et annet. I en verden som føyes sammen til et hele, er det naturlig at det vil foregå en stadig forskyvning i reaksjons- og forbindelsesmønstre, og rollen for institusjoner, uansett art, er ganske visst å overveie hvordan slike utviklingstendenser kan håndteres på en enhetsfremmende måte. Garantien for at resultatet til sist vil bli godt – åndelig, moralsk og sosialt – ligger i den varige troen hos de uspurte masser av jordens innbyggere på at universet

ikke styres av menneskers luner, men av et kjærlig og ufeilbarlig forsyn.

Sammen med bortsmuldringen av barrierer som atskiller folkeslag, er vår tid vitne til forvitringen av den en gang uoverstigelige mur som fortiden antok alltid ville skille livet i himmelen fra livet på jorden. Alle religioners skrifter har alltid lært den troende å betrakte tjeneste for andre ikke bare som en moralsk plikt, men som en vei for sjelens egen tilnærming til Gud. I dag gir den fremadskridende omstruktureringen av samfunnet denne kjente læresetningen nye betydningsdimensjoner. Etter hvert som det urgamle løftet om en verden besjelet av rettferdsprinsipper langsomt får preg av et realistisk mål, vil tilfredsstillelsen av sjelens og samfunnets behov i økende grad ble betraktet som gjensidige aspekter av et modent åndelig liv.

Dersom det religiøse lederskap skal ta imot utfordringen som denne siste iakttagelsen representerer, må en slik reaksjon begynne med å anerkjenne at religion og vitenskap er de to uunnværlige kunnskapssystemer som bevissthetens muligheter utvikler seg gjennom. Så langt fra å være i konflikt med hverandre er disse grunnleggende fremgangsmåter for sinnets utforskning av virkeligheten innbyrdes avhengige og har vært mest produktive i de sjeldne, men lykkelige perioder av historien da deres komplementære natur er blitt erkjent, og de har kunnet virke sammen. De innsikter og ferdigheter som frembringes av vitenskapens fremskritt, vil alltid måtte søke veiledning fra åndelig og moralsk forpliktet hold for å sikre at de anvendes på riktig vis. Religiøse overbevisninger må, hvor høyt skattet de enn måtte være, villig og takknemlig underkaste seg upartisk etterprøving med vitenskapelige metoder.

Til sist kommer vi til et spørsmål som vi nærmer oss med litt nølende siden det høyst direkte har med samvittighet å gjøre. Blant de mange fristelser som verden byr på, er maktutøvelse i trosspørsmål den prøvelse som ikke overraskende har opptatt religiøse ledere. Ingen som har viet lange år til alvorlig ettertanke over og studium av skriftene i en eller annen av de store religioner, trenger noen ytterligere påminnelse om det ofte gjentatte aksiom angående maktens evne til å forderve og til å gjøre det i stigende grad etter hvert som den selv øker. De ubesungne indre seire som i så henseende er blitt vunnet av utallige geistlige i tidenes løp, har uten tvil vært en av hovedkildene til den organiserte religions skapende kraft og må stå som en av dens høyeste utmerkelser. Når andre religiøse ledere har gitt etter for lokkende verdslig makt og fordel, har dette i samme grad beredt en fruktbar grobunn for kynisme, moralsk fordervelse og fortvilelse blant alle som er vitner til dette. Hva dette innebærer for det religiøse lederskaps evne til å ivareta sitt samfunnsansvar på dette punkt i historien, er det ikke nødvendig å komme nærmere inn på.

*

Ettersom religionens anliggende er å foredle karakteren og gjøre forhold harmoniske, har den gjennom historien tjent som den høyeste autoritet i å gi livet mening. I hver tidsalder har den pleiet det gode, påtalt det gale og, for alle som er villige til å se, hevet til skue en visjon av ennå ikke virkeliggjorte muligheter. Fra dens råd har forstanden hentet oppmuntring i overvinnelsen av de begrensninger som verden setter, og i realiseringen av seg selv. Som navnet

innebærer, har religion samtidig vært hovedkraften i å binde ulike folkeslag sammen i stadig større og mer komplekse samfunn der individets evner således kan frigjøres og komme til uttrykk. Vår tidsalders store fordel er perspektivet som gjør det mulig for hele menneskeslekten å se denne siviliseringsprosessen som ett fenomen – vår verdens stadig tilbakevendende møter med Guds verden.

Inspirert av dette perspektivet har bahá'í-samfunnet vært en aktiv pådriver for interreligiøse aktiviteter helt fra de begynte. Foruten de høyt verdsatte forbindelser som disse aktivitetene skaper, ser bahá'íene i ulike religioners bestrebelse på å komme hverandre nærmere et gjensvar på guddommens vilje for en menneskeslekt på vei inn i sin kollektive modenhet. Medlemmene av vårt samfunn vil fortsette å yte bistand på alle de måter vi kan. Men vi skylder våre partnere i denne felles innsatsen å gi klart uttrykk for vår overbevisning om at den interreligiøse dialog – dersom den skal kunne yte bidrag som betyr noe for å råde bot på de onder som hjem søker en fortvilet menneskehet – nå må ta for seg innebyrden av den overordnede sannhet som gav opphav til denne bevegelsen: at Gud er én, og at religionen, bortenfor alt mangfold i kulturelt uttrykk og menneskelig fortolkning, likeledes er én.

For hver dag som går, øker faren for at de religiøse fordommers tiltagende ild vil tenne en verdensbrann med konsekvenser som ikke er til å tenke på. Uten hjelp kan statsmakten ikke overvinne en slik fare. Vi bør heller ikke narre oss selv med at appeller om gjensidig toleranse alene kan håpe å slukke fiendskap som hevder å være godkjent av Gud. Krisen krever at det religiøse lederskap bryter like beslutsomt med fortiden som det skjedde da veien ble åpnet for at samfunnet kunne gripe an likså skadelige fordommer forbundet med rase, kjønn og nasjonalitet. Det som måtte finnes av rettferdiggjørelse for å øve innflytelse i samvittighetsspørsmål, ligger i å tjene menneskehetens velferd. Ved dette største vendepunkt i sivilisasjonens historie kunne det ikke være klarere hva en slik tjeneste krever. «Menneskehetens velferd, dens fred og trygghet,» er Bahá'u'lláhs inntrengende råd, «lar seg ikke oppnå med mindre og før enn dens enhet blir fast grunnfestet.»

DET UNIVERSELLE RETTFERDIGHETENS HUS